ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМИ ВАЗИРЛИГИ

Рўйхатга олинди:
№ БД-5410500-0.11
2016 йил "8" 08

Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги
2016 йил "25" 08

КИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИДА МАРКЕТИНГ, СТАНДАРТЛАШТИРИШ, МЕТРОЛОГИЯ ВА СЕРТИФИКАТЛАШТИРИШ АСОСЛАРИ

ФАН ДАСТУРИ

Билим соҳаси: 400000 – Қишлоқ ва сув хўжалиги

Таълим соҳаси: 110000 – Педагогика
410000 – Қишлоқ, ўрмон ва балиқ хўжалиги

Таълим йўналиши: 5111000 – Касб таълими (5410500 – Қишлоқ хўжалик маҳсулотларини сақлаш ва дастлабки ишлаш технологияси)
5410500 – Қишлоқ хўжалик маҳсулотларини сақлаш ва дастлабки ишлаш технологияси

ТОШКЕНТ – 2016

Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг 2016 йил "25" 08 дати "355"-сонли буйруғининг 2 -иловаси билан фан дастури рўйхати тасдиқланган.

Фан дастури Олий ва ўрта махсус, касб-ҳунар таълими йўналишлари бўйича Ўқув-услубий бирлашмалар фаолиятини Мувофиқлаштирувчи Кенгашининг 2016 йил "8" 08 дати 3 - сонли баённомаси билан маъқулланган.

Фан дастури Тошкент давлат аграр университетида ишлаб чиқилди.

Тузувчилар:

Исламов С.Я.	– Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини сақлаш ва дастлабки қайта ишлаш технологияси кафедраси доценти, к.х.ф.н.
Шарипов С.Я	– Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини сақлаш ва дастлабки қайта ишлаш технологияси кафедраси мудири, к.х.ф.н.
Шоумаров Х.Б.	– Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини сақлаш ва дастлабки қайта ишлаш технологияси кафедраси доценти, к.х.ф.н.
Мукимов З.М.	– Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини сақлаш ва дастлабки қайта ишлаш технологияси кафедраси катта ўқитувчиси
Портожиев Б.Ш.	– Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини сақлаш ва дастлабки қайта ишлаш технологияси кафедраси ассистенти

Тақризчилар:

Айходжаева Н.К.	– ТКТИ, "Озиқ-овқат маҳсулотлари технологияси" кафедраси доценти, т.ф.н.
Толлаев Р.Ш.	– ТошДАУ "Ўсимликшунослик" кафедраси профессори, к.х.ф.д.

Фан дастури Тошкент давлат аграр университети Кенгашида кўриб чиқилди ва тавсия қилинган (2016 йил "22" 06 дати 5 - сонли баённома).

Кириш

Олий таълимнинг Давлат таълим стандартига кўрсатилабалар қишлоқ хўжалигида маркетинг,стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаш асосларифанибилимига, кўникма ва малакасига қўйиладиган талаблар натижасида талабалар маркетинг, стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича асосий қоидаларни, талаблар ва меъёрларни; стандартлаштириш ва сифатни бошқаришдаги давлат баённомалари ва меъёрий ҳужжатлар билан ишлашни билиши, мавжуд билим ва тажрибаларини амалий фаолиятда қишлоқ хўжалиги соҳасида тадбиқ қилишни, ҳамда фаннинг ҳуқуқий, назарий ва меъёрий асосларини, ҳамда уларни қишлоқ хўжалик ишлаб чиқариш амалиётида қўлланишини билишини ўргатади.

Фаннинг мақсади ва вазифалари

Таълим мақсади давр билан, ижтимоий ҳаёт билан узвий боғлиқ.Ижтимоий ҳаётдаги туб бурилишлар, фаннинг интенсив ривожланиши, таълим модернизацияси, янги дидактик имкониятлар, инсонпарварлаштириш шубҳасиз таълим мақсадини ҳам тубдан ўзгартирди. Таълим мақсадининг тубдан ўзгариши таълим мазмунида ўз ифодасини топади. "Қишлоқ хўжалигида маркетинг, стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш асослари" фани махсулот сифати кўрсаткичларини аниқлаш усуллари қишлоқ хўжалиги махсулотларига таъсир кўрсатувчи асосий омиллари, ўсимликшунослик махсулотларини стандартлаштириш. Стандартларни етиштирилаётган ва ишлаб чиқарилаётган маҳсулотлар сифатини ошириш бўлимлари киритилган.

"Қишлоқ хўжалигида маркетинг, стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш асослари" фанининг асосий мақсади – Республикада иқтисодий ислоҳотларни чуқурлаштириш жараёни, унинг ҳуқуқий асослари Стандартлашнинг асосий тамоиллари. Стандартлаш бўйича ишларни ташкил этиш. Стандартлаш сохасида меъёрий мухимлар тоифалари, стандарт турлари.

Фаннинг вазифаси – Бозорни ўрганиш, ўзгаришларига тезда мослашиши ва унга актив таъсир ўтказиш жараёни – маркетингни асосий тамойилидир. Маркетинг функциялари ва фаолияти мазмуни. Бозор фаолияти стратегияси ва тактикасини ишлаб чиқариш бўйича маркетингни вазифалари. Тактик режалаштириш ва назорат. Товар нарх таксимоти, коммуникация ва силжитиш сиёсатларини амалга ошириш.

Фан бўйича талабаларнинг тасаввур, билим, кўникма ва малакаларига қўйиладиган талаблар

"Қишлоқ хўжалигида маркетинг, стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш асослари" фанини ўзлаштириш жараёнида бакалавр:

– Маркетинг ва стандартлаштиришнинг мақсад вазифалари, ҳамда принциплари;

– кундалик ҳаётда ва умумий ишлаб чиқариш тизимларида маркетинг ва стандартлаштиришнинг тутган ўрни;

– маркетинг, стандартлаштириш соҳаларида асосий атамалар ва таърифлар;

– маркетинг, стандартлаштириш объектларига усуллари, стандартлар устидаги асосий амаллар;

– маркетинг стратегиялари, маҳсулотларнинг сифати ва рақобатбардошлилиги тўғрисида;

тасаввурга эга бўлиши керак;

– маркетинг ва стандартлашнинг ҳуқуқий ва назарий асосларини стандартлаштиришнинг бошқа меъёрий ҳужжатларни ишлаб чиқишни

билиши ва қўллай олиши керак

– маркетинг ва стандартлаштириш давлат тизимлари ишларини ташкил қилишҳақида;

– қишлоқ хўжалигида маркетинг жараёнларига, маҳсулот сифати ва рақобатбардошлигига таъсир қилувчи омиллар юзасидан кўникмаларга эга бўлиши керак.

ҳақида тасаввурга эга бўлиши;

– талаба маҳсулотларни сақлаш усул ва режимларни қўллаш;

– хом ашёни турига мос дастлабки ишлаш технологиясини танлаш ва ишлаб чиқаришда қўллашни;

– хом ашё ва консерваланган маҳсулотни қадоқлашда истиқболли идишлардан фойдаланишни;

– маҳсулотларни товар ҳолатига келтиришни;

– контейнерлардан кенг фойдаланишни;

– стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштиришнинг ҳуқуқий ва назарий асосларини;

– стандартлар ва бошқа меъёрий ҳужжатларни ишлаб чиқиш ва қўллашни;

– давлат метрология хизматини;

– ўлчаш турларини;

– ўлчамлар бирлигини таъминлашни;

– мажбурий ва ихтиёрий сертификатлашни;

– мувофиклик сертификатини;

– сертификатлаш тўғрисидаги қонун ҳужжатларини;

– сертификатлаш схемаларини ишлаб чиқиш ва уларни қўллашни *билиши ва улардан фойдалана олиши;*

– маҳсулот турларини ўзига хос хусусиятларига кўра уларни сақлаш;

– қишлоқ хўжалиги маҳсулотларнинг сифатини пасайтирмасдан сақлаш муддатини узайтириш;

– консервалар сифатига турли омилларнинг таъсирини бартараф эта олиш;

– қайта ишлашни ўрта ва кичик корхоналарда амалга ошириш;

– қайта ишлаб тайёрлаш жараёнида маҳсулот сифатини ошириш, чиқим миқдорини камайтириш ва иқтисодий самарадорлигини кўтариш *малакаларига эга бўлиши керак.*

Фаннинг ўқув режадаги бошқа фанлар билан ўзаро боғлиқлиги ва услубий жиҳатдан кетма-кетлиги

"Қишлоқ хўжалигида маркетинг, стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш асослари" фани 8-семестрда ўқитилади бу фани ўрганишда кимё, физика, иқтисод, мевачилик ва сабзавотчилик, дончилик, пахтачилик, қишлоқ хўжалик маҳсулотларини сақлаш ва қайта ишлаш технологияси фанларидан етарли билим ва кўникмаларга эга бўлишлик талаб этилади.

Фаннинг илм-фан ва ишлаб чиқаришдаги ўрни

Ҳозирги бозор иқтисодиёти шароитида товарларга ва хизматларга бўлган талаб ва таклифларни, товарларнинг сифат кўрсаткичларини аниқлаш ва уларга қўйиладиган талабларни стандарт талабларига мослиги ва давлатлар код рақамларига мослигини билишни шакллантиради.

Ушбу фанни ўрганиш натижасида талабалар ўрганган билимларини стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича асосий қоидаларни, талаблар ва меъёрларни, стандартлаштириш ва сифатни бошқаришдаги давлат баённомалари ва меъёрий ҳужжатлар билан ишлашни билиши, мавжуд билим ва тажрибаларини амалий фаолиятда қишлоқ хўжалиги соҳасида татбиқ қилишни, ҳамда фаннинг ҳуқуқий, назарий ва меъёрий асосларини, ҳамда уларни қишлоқ хўжалигида қўллай олишни ўрганадилар.

Фанни ўқитишда замонавий ахборот ва педагогик технологиялар

Талабаларнинг Қишлоқ хўжалик маҳсулотларини сақлаш, дастлабки ишлаш технологияси ва стандартлаштириш фанини ўзлаштиришлари учун ўқитишнинг илғор ва замонавий усулларидан фойдаланиш, янги информацион-педагогик технологияларни татбиқ қилиш муҳим аҳамиятга эгадир. Фанни ўзлаштиришда дарслик, ўқув ва услубий қўлланмалар, маъруза матнлари, тарқатма материаллар, электрон материаллар, виртуал стендлар ҳамда ишчи ҳолатдаги машиналарнинг ишлаб чиқаришдаги намуналари ва макетларидан фойдаланилади. Маъруза ва амалий дарсларида мос равишдаги илғор педагогик технологиялардан фойдаланилади.

АСОСИЙ ҚИСМ

Фаннинг назарий машғулотлари мавзулар

Республикамизда бозор муносабатларига ўтиш жараёнида маркетингни ўрни ва уни ривожланишининг асосий босқичлари.

Республикамизда олиб борилаётган иқтисодий ислохотлар моҳияти, мазмуни ва максади ёритилади. Республикамизда ижтимоий йўналтирилган бозор муносабатларини шакллантиришдаги маркетингни ўрни ва роли тушунтирилади.

Маркетинг тушунчаси ва моҳияти. Уни вужудга келиши ва ривожланишини асосий босқичлари.

Маркетинг назарияси концепцияси ва унинг эволюцияси. Товарга, сотувга, истеъмолчига, иқтисодий имкониятларга бўлган йўналишларини аста секин ўзгариши.

Маркетинг ва уни ривожланишини асосий босқичлари.

Маркетинг тушунчаси ва моҳияти. Уни вужудга келиши ва ривожланишини асосий босқичлари. Маркетинг назарияси концепцияси ва унинг эволюцияси. Товарга, сотувга, истеъмолчига, иқтисодий имкониятларга бўлган йўналишларини аста секин ўзгариши. Замонавий маркетинг тушунчаси ва бозорга йўналтирилган ишлаб чиқариш ва товар сотиш бошқаруви тизимидир. Бошқарув маркетинги. Товарни ишлаб чиқарувчидан истеъмолчига етказиб бериш жараёни. Маркетинг элементлари таркиби ва жараёни. Маркетинг – "микс" тушунчаси. Ўзбекистонда иқтсодиётни ривожлантириш, иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш ва эркинлаштириш шароитларида маркетингни ривожланишини ўзига хос хусусиятлари. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Кармовнинг Ўзбекистоннинг 2005 йиллаги ижтимоий–иқтисодий ривожланиши якунлари ва 2006 йилдаги иқтисодий ислохотларни энг муҳим устувор йўналишларига доир маърузасининг фанни ўқитишдаги роли ва аҳамияти.

Маркетинг тамойиллари, вазифалари. Функциялари ва турлари.

Бозорни ўрганиш, ўзгаришларига тезда мослашиши ва унга актив таъсир ўтказиш жараёни – маркетингни асосий тамойилидир. Маркетинг функциялари ва фаолияти мазмуни. Бозор фаолияти стратегияси ва тактикасини ишлаб чиқариш бўйича маркетингни вазифалари. Тактик режалаштириш ва назорат. Товар нарх тақсимоти, коммуникация ва сиljитиш сиёсатларини амалга ошириш. Талабнинг холати ва ривожланишига ўўра маркетингнинг турлари. Ривожланган давлатлар иқтисодиётида маркетингни қўллаш амалиёти

тажрибаси. Ўзбекистонда маркетингни вужудга келиши ва ривожланиши – тадбиркорлик фаолияти тури сифатида.

Маркетинг фаолиятини ахборот билан таъминлаш.

Ахборот маркетингнинг пойдеворидир. Ахборот тизими. Ахборот турлари ва уларни туркимлаш. Ички ва ташқи ахборот. Бирламчи ва иккиламчи маълумотлар. Ахборотларни тўплаш услублари. Аудитория билан алоқа қилиш услублари. Тўпланган ахборотларни таҳлил қилиш ва қайта ишлаш. Маркетинг ахборотларини асосий элементлари. Ахборотларни ишлатишда компьютерларни қўллаш.

Маркетингни таркибий тузилиши ва уни бошқаришниташкил этиш.

Маркетинг тизими хақида тушунча. Тармоқ маркетинглари. Товар маркетинги. Хизматлар маркетинги, ишлаб чиқариш воситалари маркетинги, агромаркетинги ва бошқалар. Макромаркетинг ва микромаркетинг. Халқаро ва миллий ташқи бозор маркетинги. Экспорт ва халкаро маркетинг. Халқаро ва миллий маркетинг ассоциациялари. Ўзбекистонда маркетинг фаолиятини ташкил этиш. Маркетингни ички ва ташқи сохаси тушунчаси ва уларни ўзаро боғликлиги. Маркетингда ташқи соҳа элементлари (воситачилар, етказиб берувчилар, ракобатчилар). Ракобат тушунчаси ва моҳияти. Ракобат турлари ва шакллари. Маркетингни ички сохаси. Корхона маркетинг хизматини ташкил этиш, унинг вазифалари ҳамда функциялари ва ташқилий тузилиши. Маркетинг бўйича мутахассисликларни тайёрлаш.

Маркетинг моҳияти.

Ички ва ташқи бозор маркетинги.Ўзбекистонда маркетинг фаолиятини ташкил этиш.Маркетингни ташқи сохаси. Бозор ва корхонани ўзаро боғликлиги. Маркетингда ташқи соҳа элементлари (воситачилар, етказиб берувчилар, ракобатчилар).

Маркетингни ички сохаси. Корхона маркетинг тизими. Корхоналарда маркетинг хизматини ташкил этиш, унинг вазифалари ҳамда функциялари ва ташкилий тузилиши.

Маркетинг бўйича мутахассисликларни тайёрлаш.

Маркетинг дастури.

Маркетинг дастури хакида тушунча. Дастур бу – корхона маркетинг фаолиятини бозор хиссасини эгаллаш ҳамда фойда олишга каратилган қуролдир.

Корхонани бозор томон йўналтирилган ишлаб чиқариш, сотиш, савдо, молия функцияларининг ўзаро боғлиқлиги.

Маркетинг дастурини ишлаб чиқиш кетма-кетлиги ва асосий бўлимлари.

Вазиятни ташкил этиш ва маркетинг синтези. Корхона фаолиятини маркетинг тамойиллари асосида ривожлантиришни асосий йўналишларини танлаб олиш.

Стандартлаштириш фани ва унинг ривожланиши хакида

Фани максад ва вазифаси. Фаннинг ривожланиши тарихи. Республикада иктисодий ислохотларни чукурлаштириш жараёни, унинг хукукий асослари Стандартлашнинг асосий тамоиллари. Стандартлаш бўйича ишларни ташкил этиш. Стандартлаш сохасида меъёрий мухимлар тоифалари, стандарт турлари.

Стандартларнинг таснифи ва уларнинг мазмуни Ўзбекистонда стандартлаштириш фани шаклланиши тарихий жараёнлари.

Стандартлаштиришнинг конуний асослари максад вазифалари, тамоил ва талаблари стандартлаштириш органлари

Ўзбекистон Республикаси стандартлаштиришнинг конуний асослари стандартлаштиришнинг максад ва вазифаси. Стандартлаштиришнинг асосий тамоил ва талаблари.

Стандартартларни жорий этиш тартиби уни текшириш, кайта кўриб чикиш ва унга тузатишлар киритиш, стандартлаштиришнинг иктисодий самарадорлиги.

Стандарт, уни ишлаб чикиш жараёни ва даврлари хакида тушунча. Стандартни жорий этиш. Стандартни текшириш, кайта кўриб чикиш унга тузатмалар киритиш. Стандартлаштиришнинг иктисодий самарадорлиги.

Махсулот сифатига таъсир килувчи омиллар. Сифатни бошкаришда стандартлаштиришнинг хукукий асослари

Махсулот сифати кўрсаткичларини аниклаш усуллари (лаборатория, хисоблаш, органолептик, социологик, эксперт текшириш). Кишлок хўжалиги махсулотларига таъсир кўрсатувчи асосий омиллар. Ўсимликшунослик махсулотларини стандартлаштириш. Стандартларни етиштирилаётган ва ишлаб чикарилаётган махсулотлар сифатини оширишдаги роли. Станедартларни ишлаб чикаришда махсулот сифатига таъсири.юкори сифат махсулотлар учун

белгиланган норматив техник хусусиятлар кишлок хўжалик махсулотларини сифатини ошириш ракобатбардошлигини таъминлаш. Махсулотларнинг баъзи кўрсаткичлари сифат кўрсаткичларини таъминлашда энг асосий воситалар ва омиллар.

Метрология асослари.

Умумий кондалар ва уларни амалга оширишга йўналтирилган комплекс тадбирлар. Ўлчашлар бирлигини таъминлаш давлат тизими. Метрологик таъминотнинг амалга ошириш бўйича бажариладиган ишлар. Ўзбекистон Республикаси метрология хизмати амалга оширади ва назорат килади. Метрология хизмати ўлчашлар бирлигини таъминлаш.

Халкаро ва давлатлараро стандартлаштириш ташкилотлари

Халкаро ташкилотларнинг ташкил топиш тарихи. Халкаро ташкилотларнинг ташкилий кўмиталари. штаб-квартиралари хакида маълумот. СЕНЭЛЕК, МЭК, МОЗМ ва бошка халкаро стандартлаштириш ташкилотлари.

Ўлчаш сифат меъзонлари. Метрология аксиомалари.

Ўлчашнинг сифат меъзонлари. Ишончлилик, тўгрилик, мос келувчанлик, кайтарувчанлик, ўлчаш хатолиги, ўлчанаётган катталикнинг асл киймати. Ўлчаш, физик катталткни аниклаш.

Метрологиянинг априор,апостериор аксиомалари. Хар кандай ўлчаш, таккослаш. Ўлчашдан олинадиган натижа, тасодифий

Метролоиянинг асосий постулотлари: Чинакам киймат, чинаккам кийматни аниклаш мумкин эмас.Чинаккам киймат доимийдир.

Сертификатлаштириш асослари

Чет элларда, айникса, ривожланган мамлакатларда сертификатлаштириш. Мустакил Давлатлар Хамдўстлиги (МДХ) да сертификатлаштириш. Ўзбекистон Республикасининг сертификатлаштириш миллий тизими. Сертификатлаш ташкилотлари. Четдан келтирилган махсулотларни сертификатлаштириш.

Стандартлаштириш асослари

Стандартлаштиришни мақсад ва вазифаси. Фаннинг ривожланиши тарихи. Стандартлашнинг асосий тамойиллари. Стандартлаш бўйича ишларни ташкил этиш. Стандартлаш сохасида меъёрий муҳимлар тоифалари, стандарт турлари. Стандартларнинг таснифи ва уларнинг мазмуни

"Ўзстандарт" Агентлиги, унинг функциялари ва тузилиши, таркиби. "Ўзстандарт" нинг Республика вазирликлари, таянч ташкилотлари, стандартлаштириш бўйича бошка хизмат органлари билан ўзаро хамкорликда ишлаш. Стандартлаштириш Давлат тизими. Стандартлаштириш бўйича ишларни режалаштириш. Меъёрий хужжатлар тоифалари (O'zDSt, TSt, KSt, TSh, T). Стандартлар таснифи ва уларнинг мазмуни. Стандартлаштиришнинг назарий асослари. Бирхиллаштириш, хиллаштириш. Комплекс стандартлаштириш. Стандартларни ишлаб чиқиш ва жорий этиш қоидалари.

Стандартлаштириш турлари, халқаро стандартлар, стандартларни ишлаб чиқиш ва уларни жорий этиш тартиби

Халкаро стандартлаштириш ташкилотлари. ISO, ПЛАКО ва бошка халкаро стандартлаштириш ташкилотлари. Уларнинг вазифалари. Ўзбекистонда халкаро стандартларнинг риоя этилиш холатлари. Халкаро стандартлаштиришнинг аҳамияти. Республикада қўлланиладиган стандарт турлари. Стандартларни аспектлари. Стандартларни ишлаб чиқиш, қўлланилиш муддатлари. Халқаро стандартларни қўлланилишнинг аҳамияти.

Метрология асослари

Умумий қоидалар ва уларни амалга оширишга йўналтирилган комплекс тадбирлар. Метрологиянинг ривожланиш тарихи. Антропометрик ўлчаш. Метрологиянинг асосий акциомалари ва постулатлари. Метрология турлари. Назарий метрология. Амалий метрология. Қонунлаштирувчи метрология. "Метрология тўғрисида"ги Республика Қонуни.

Ўлчашлар бирлигини таъминлаш давлат тизими. катталиклар, ўлчамлик, ўлчаш бирлиги, катталикнинг асосий бирлиги, ҳосиланий бирлиги, СИ бирликлар тизими.Метрологик таъминотнинг амалга ошириш бўйича бажариладиган ишлар. Ўзбекистон Республикаси метрология хизмати.

Ўлчашнинг сифат мезонлари ва усуллари

Аниклик. Ишончлилик. Комплекс ўлчаш. Бевосита, билвосита, диферинциал, мутлоқ ўлчаш. Ўлчаш хатолиги. Ўлчашнинг сифат мезонлари.

Сертификат. Сертификатлашнинг аҳамияти.

Сертификат. Сертификат тушунчаси. Сертификатни қўллашдан асосий мксад. Ривожланган мамлакатларда сертификатлаштириш. Мустакил Давлатлар Хамдўстлиги (МДХ) да сертификатлаштириш. Ўзбекистон Республикасининг сертификатлаштириш миллий тизими. Четдан келтирилган махсулотларни сертификатлаштириш. Сертификатлаштириш схемалари.

Амалий машгулотларни ташкил этиш бўйича тавсиялар

1. Республикамизда бозор муносабатларига ўтиш жараёнида маркетингни ўрни ва уни ривожланишининг асосий боскичлари.
2. Маркетинг ва уни ривожланишини асосий боскичлари.
3. Маркетинг тамойиллари, вазифалари. Функциялари ва турлари.
4. Маркетинг фаолиятини ахборот билан таъминлаш.
5. Маркетингни таркибий тузилиши ва уни бошкаришниташкил этиш.
6. Маркетинг муҳити.
7. Маркетинг дастури.
8. Стандартлаштириш хакида асосий тушунчалар.
9. Дон сифатини баҳолаш.
10. Дон махсулотларининг турлари.
11. Мева сабзавотларнинг сифати кўрсаткичларини аниклаш усуллари
12. Махсулот сифат курсаткичларини аниклашда органолептик усулини кулланилиши
13. Ўсимлик мойи сифатини баҳолаш
14. Пахта хом ашёси сифатига қўйиладиган талаблар.
15. Гўшт ва гўшт махсулотлари сифатини бошкариш

Лаборатория ишларини ташкил этиш бўйича кўрсатмалар

Фан бўйича лаборатория ишлари ўқув режада кўзда тутилмаган.

Мустакил ишини ташкил этишнинг шакли ва мазмуни

Талаба мустакил ишининг асосий максади – ўқитувчининг рахбарлиги ва назоратида муайян ўқув ишларини мустакил равишда бажариш учун билим ва кўникмаларни шакллантириш ва ривожлантириш.

Талаба мустакил ишини ташкил этишда қуйидаги шакллардан фойдаланилади:

- айрим назарий мавзуларни ўқув адабиётлари ёрдамида мустақил ўзлаштириш;

• берилган мавзулар бўйича ахборот (реферат) тайёрлаш;
• назарий билимларни амалиётда қўллаш;
• қайта ишланган маҳсулотлар олиш;
• қайта ишланган маҳсулотларни стандартлаштириш, метрологияси ва сертификатлашни қўллаш;
• илмий мақола, анжуманга маъруза тайёрлаш ва х.к.

Амалий машғулотларни ташкил этиш бўйича кафедра профессор-ўқитувчилари томонидан кўрсатма ва тавсиялар ишлаб чиқилади. Унда талабалар асосий маъруза мавзулари бўйича олган билим ва кўникмаларини амалий масалалар ечиш орқали янада бойитадилар. Шунингдек, дарслик ва ўқув қўлланмалар асосида талабалар билимларини мустаҳкамлашга эришиш, тарқатма материаллардан фойдаланиш, илмий мақолалар ва тезисларни чоп этиш орқали талабалар билимини ошириш, масалалар ечиш, мавзулар бўйича кўргазмали қуроллар тайёрлаш ва бошқалар тавсия этилади.

Тавсия этилаётган мустақил ишларнинг мавзулари қуйидагилар:

1. Стандартлаштириш соҳасидаги асосий атамалар.
2. Ҳиллаштириш, бирхиллаштириш
3. Янги стандартларни ишлаб чиқиш қоидаси.
4. Комплекс стандартлаш
5. Корхонада сифатни бошқариш тизимини ишлаб чиқиш.
6. Республикада метрологик хизматини ташкил қилиш.
7. Ўсимликшунослик маҳсулотларини стандартлаштириш.
8. Полиз ва деҳқончилик маҳсулотларининг стандартлари.
9. Импорт маҳсулотларига сертификат олиш тартиби.
10. Япония мамлакатининг стандартлаштириш ва сертификатлаштириш тизими
11. Хитой мамлакатининг стандартлаштириш ва сертификатлаштириш тизими
12. Жанубий Корея мамлакатининг стандартлаштириш ва сертификатлаштириш тизими
13. Хиндистон мамлакатининг стандартлаштириш ва сертификатлаштириш тизими
14. Франция мамлакатининг стандартлаштириш ва сертификатлаштириш тизими
15. Германия мамлакатининг стандартлаштириш ва сертификатлаштириш тизими
16. Туркия мамлакатининг стандартлаштириш ва сертификатлаштириш тизими
17. Англия мамлакатининг стандартлаштириш ва сертификатлаштириш тизими
18. Америка мамлакатининг стандартлаштириш ва сертификатлаштириш

тизими
19. Россия мамлакатининг стандартлаштириш ва сертификатлаштириш тизими
20. Стратегик ва тактик режалаштириш, маркетинг назорати.
21. Бозор конъюнктурасини таҳлил этишва башорат қилиш.
22. Бозор сегментацияси ва херидорлар турлари.
23. Товар ва товар сиёсати

Дастурнинг информацион-услубий таъминоти

Мазкур фанни ўқитиш жараёнида:

-маъруза дарсларида таълимнинг замонавий илғор интерфол усулларидан, модуль тизимига асосланган электрон мажмуадан;

-педагогик ва ахборот-коммуникация технологияларининг презентация (тақдимот), мултимедиа ва электрон-дидактик технологиялардан фойдаланилади;

-лаборатория машғулотларда ақлий хужум, блиц-сўров, гурух билан ишлаш, тақдимот, мустақил ишлашга ўргатиш, топшириқ бажартириш каби усул ва техникалардан кенг фойдаланилади.

Фойдаланиладиган адабиётлар рўйхати

Асосий адабиётлар:

1. Бўриев Х.Ч., Жўраев Р., Алимов О. "Дала экинлари маҳсулотларини сақлаш ва дастлабки қайта ишлаш", Дарслик – Т.: УзМЭ, 2004. -175 б.
2. Бўриев Х.Ч., Жўраев Р., Алимов О. "Мева-сабзавотларни сақлаш ва уларга дастлабки ишлов бериш" Ўқув қўлланма . – Т.: ТошДАУ, 2003. 90 б.
3. Шаумаров Х.Б., Исламов С.Я. "Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини сақлаш ва бирламчи қайта ишлаш технологияси", Дарслик – Т.: ТошДАУ, 2011 -194 б.

Қўшимча адабиётлар:

1. "Метрология тўғрисида" Ўзбекистон Республикаси Қонуни, 1993 йил, 28 декабр.
2. "Стандартлаш тўғрисида" Ўзбекистон Республикаси Қонуни, 1993 йил, 28 декабр.
3. Бўриев Х.Ч., Жўраев Р., Алимов О. Дон маҳсулотларини сақлаш ва дастлабки ишлов бериш (амалий машғулотлар), Ўқув қўлланма – Т.: ТошДАУ, 2002. -130 б.

4. Бўриев Х.Ч., Жўраев Р., Алимов О. "Дон махсулотларини сақлаш ва қайта ишлаш" Дарслик– Т.: Меҳнат, 1997. -220 б.

5. Бўриев Х.Ч., Ризаев Р.М. "Қишлоқ хўжалигида стандартлаш метрология ва сертификатлаш асослари" Ўқув қўлланма – Т.: Меҳнат, 1999. -170 б.

6. Крылова Г.Д. Основы стандартизации, сертификации и метрологии. – Учебное пособие – М.: Юнита-Дана, 2001 -210 с.

7. Куприков Е.М. Стандартизация и качество промышленной продукции. – Учебное пособие –М.: Высшая школа, 1995 -150 с

8. Сергеев А.Г., Латышев М.В., Терегеря В.В. Метрология, сертификация и стандартизация. Учебное пособие. – М.: Логос, 2001.- 180 б.

9. Товарлар ва хизматлар сертификацияси тўғрисида" Ўзбекистон Республикаси Қонуни, 1993 йил 28 декабр.

Интернет сайтлари:

1. www.standart.uz – Ўзстандарт агентлиги сайти.
2. www.ISO.com – ISO – Халқаро стандартлаш ташкилоти сайти.
3. www.msu.ru. – Московский государственный университет
4. www.rsute.ru. – Московская экономическая академия им. Г.В. Плеханова